

21. Стус Василь. Поет і Громадянин: книга спогадів та роздумів. – К.: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2013. – 684 с.
22. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – 351 с.
23. Шерех Ю. В. Після «Княжої емалі»: Над купкою попелу, що була Оксаною Лятуринською // Шерех Ю. В. Пороги і Запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеології: У 3 т. – Харків: Фоліо, 1998. – Т. II. – С. 244-277.
24. Штонь Г. М. Т. Г. Шевченко та І. Я. Франко. Поетичні візії України. Онтологічна спільність та відмінність // Слово і Час. – 2008. – № 3. – С. 12-17.
25. Янчук О. І. Жанрові та стильові особливості поезії Юрія Липи // Треті Липівські читання: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Одеса: Друк, 2007. – С. 124-138.

Г. Б. Райбедюк

АНТРОПОЛОГІЧНІ КОЛІЗІЇ АВТОРСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА І ВАСИЛЯ СТУСА: ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Дедалі помітнішим фактом філологічної науки стає літературознавча антропологія як «новий методологічний проект» [32]. У філософії та літературознавстві поступово усталюється антропологічний аналіз, зумовлений «спротивом до сучасної теоретичної моделі та інтересом до позаформально-структурних вимірів тексту і загалом літератури» [14, с. 7]. Німецький філософ К. Вульф говорить про «антропологічний поворот» у сучасних гуманітарних і соціальних, культурологічних і природничих науках [3]. Антропологічний вимір тексту, виявляючи його гуманістичний потенціал, виключає імперсональність людини, а тому інтенційований на гуманістичні засади буття.

В означеному ракурсі і Т. Шевченко, й В. Стус є не лише літературними, але й морально-етичними гарантами гуманізму. У творчості обох митців «людина», «людське», за словами М. Коцюбинської, «набувають всезагального, докорінно важливого значення. Моральні якості природно й послідовно переходять у план естетичний» [10, с. 51]. Обом поетам судилась Голгофа, що поглинула їхнє життя в сорокасемирічному віці. Вони належать до когорти тих митців Слова, котрі в умовах інквізиції, за словами Л. Костенко, зуміли «не відступитися. І не / Покласти лжу на струни» [9, с. 199], а жити й творити за кодексом Честі, Правди, Любові, негасної віри в Людину. За монолітною спадщиною і Т. Шевченка, й В. Стуса – неординарна і сильна особистість зі своєю неспростовною правдою про людину, з уболіванням за неї, бунтом проти її перетворення «на функцію» (Ю. Шерех). Їх гуманістична естетика переконливо ілюструє відому тезу Ван Гога про те, що «нема нічого художнішого за любов до людей» [2, с. 8].

У центрі естетики Т. Шевченка – «людина як критерій, як мірило, як мета. Вся система поетових оцінок – суспільних, художніх, моральних – співвідноситься з ідеалом цілісної людини. Це своєрідна апологія свідомого морального начала, осмисленого й піднесеного як естетична якість» [10, с. 50]. Непересічне значення творчості Т. Шевченка було зрозуміле вже його

сучасникам. Не випадково величезна українська шевченкіана, до якої входять не лише наукові дослідження спадщини поета, філософа, художника, а й критичні есе та присвячені йому твори мистецтва, почала складатися ще з другої половини ХІХ століття. Сьогодні вона утворює потужний шар національної гуманітаристики. Її системно-структурна парадигма відчутно поступилася місцем парадигмі антропоцентричній, яка повернула людині статус «міри всіх речей», в тім числі і її індивідуальність, знівельовану соцреалістичними штампами та стереотипами – і в самій літературі, й у наукових студіях.

Основною рисою духовної постаті Т. Шевченка, провідним почуттям в його творчості, основним «патосом його життя» Д. Чижевський уважав антропоцентризм, тобто «поставлення людини в центрі цілого буття, цілого світу – як природи і історії, так і усіх сфер культури» [34, с. 128]. Шевченків антропоцентризм, чи «гомоцентризм», передбачає насамперед рефлексії на тему «чоловіколюбства». Зрозуміло, що на перешкоді вивчення людинознавчої проблематики у творчості поета завжди стояв культ соціального поета, витворений народницькими візіями, а вже в 20 столітті – соцреалістичними канонами, за якими література мала стати «коліщатком і гвинтиком загальнопролетарської справи». Тому в оцінках світоглядних, а відтак і творчих інтенцій поета превалювала соціально ангажована домінанта.

Для В. Стуса також найголовнішою проблемою була «людина і світ», а всі інші контексти – лише напрямки розкриття головного інтересу» [30, с. 2]. Вектор його особистісних та соціальних інтенцій, функціонуючи в морально-естетичній площині, веде до розгадки таємниці людської особистості. Вірші поета акцентовані виразним і гострим контрверсом між конструктивним і деконструктивним у житті й літературі. У статті «Очима гуманіста» він пише про важливість для кожного залишатися самим собою в світі, який «нібито й збудовано спеціально для того, щоб знеособити кожен людську індивідуальність» [27, с. 204]. У листі до рідних із заслання В. Стус констатував своє прийняття в умовах кризи гносеологічного суб'єкта антропологічного проекту К. Леві-Строса. Пишучи про особисті враження від прочитаної ним «Структурної антропології» французького філософа, він говорив про важливість антропологічних виявів гуманітаристики: «Бути людиною в умовах фізикоядерного гегемонізму – надто тяжко [...] Леві-Строс пророкує, що 21 століття буде віком гуманітарних наук або його не буде» [28, с. 467]. В здеморалізованій атмосфері антигуманного тоталітарного суспільства, зображеного фантастичним чином zdeформованим, поет протиставив «людину, яка творить саму себе, змертвілому світові» [11, с. 110]. Аналізуючи збірку «Зимові дерева», Є. Адельгейм підкреслював: «Про що б не писав Стус, він повертається до ядра своїх роздумів – людини. Саме поетове «я», те чи інше інтимне переживання врешті зводяться у збірці до ширших міркувань про Людину взагалі, про зміст її існування перед Всесвітом, Смертю, Вічністю або перед моральними категоріями, взятими в найбільших вимірах, як Абсолют» [31, с. 222].

Ідея утвердження гуманістичного начала буття структурує гуманістичну енергетику, стаючи смислотвірним центром більшості текстів Т. Шевченка. У цьому ж ракурсі відбувається й напрям художнього мислення В. Стуса, спосіб конструювання ним «фігури автора» (М. Фуко). «Радіння і боління» людини, за його ж словами, визначає сутність авторських рефлексій того, що він сприймає та відтворює.

Техніка антропологічного аналізу уможлиблює, на наш погляд, розгляд текстів Т. Шевченка та В. Стуса з гранично об'єктивних позицій. У центрі їх художнього осмислення – онтологічні універсалії та екзистенційні характеристики людини. Висвітлення деяких аспектів антропологічного дискурсу у творчості обох поетів визначає основну мету нашого дослідження. На особливу увагу в цьому сенсі заслуговують такі питання: гуманізм як джерело художності, антропоцентризм як світогляд митця, топос долі (усвідомленої офіри), особистість як суб'єкт досвіду (досвід свободи, досвід вибору, досвід «самособоюнаповнення»). Точкою відліку інтерпретаційної моделі обираємо авторський текст, посередництвом якого досліджується людина в різних аспектах її буття. Така нова наукова рефлексія «має можливість розкошувати в напрацюваннях різних концепцій людини – екзистенціалістських, персоналістських, психоаналітичних, феноменологічних, герменевтичних, філософсько-антропологічних, релігійних тощо» [32, с. 60].

Принцип антропологічної інтерпретації ґрунтується на всебічному вивченні кожної конкретної людини, виходячи з унікальності проявів її приватного життя. У поезії Т. Шевченка багатоаспектно розглядається основне антропологічне питання: «Що є людина?», а також похідні його сегменти: «Що є доля» (фатум ?, напередвизначеність; свідомий вибір? Обраність? Посланництво?). Для героя поеми «Тризна», як і для самого митця, найголовніший сенс життя «Се – человек», власна людськість («есе homo»), самонастанова, шлях людини до самої себе: «Без малодушной укоризны / Пройти мытарства трудной жизни, / Измерить пропасти страстей, / Понять на деле жизнь людей, / Прочесть все черные страницы, / Все беззаконные дела... / И сохранить полет орла / И сердце чистой голубицы! / Се человек!..» [35, с. 185]. Т. Шевченко апологетизує культ суверенної людської особи. Тому своє слово він наділяє сакральним змістом і закликає «людей і Господа любити» [36, с. 14]. В. Стус в автобіографічному нарисі «Двоє слів читачеві» (передне слово до збірки «Зимові дерева») писав: «Поет повинен бути людиною. Такою, що повна любові, долає природне почуття зненависті, звільнюється від неї, як од скверни. Поет – це людина. Насамперед. А людина – це, насамперед, добродій...» [26, с. 42].

Уся система Шевченкових оцінок – суспільних, художніх, моральних – співвідноситься з ідеалом «цілого чоловіка» (за І. Франком), із збереженням людиною своєї особистості в «ситуації повної безнадії». «Пристрасно гуманістична» (М. Коцюбинська) естетика Т. Шевченка набуває в його творчості універсального значення. Взяти б для прикладу, скажімо, добре відомі рядки з «Подражання 11 псалму»: «Возвеличу / Малих отих рабів німих! /

Я на сторожі коло їх / Поставлю слово [36, с. 215].

Ю. Шевельов вирізняє гуманістичну домінанту і в смислового полі поезії В. Стуса, зазначаючи, що вона «наскрізь людська й людяна, повна піднесень і падінь, одчай і спалахів радості, прокльонів і прощень, криків болю й скреготів зціплених зубів, зіщулень у собі і розривань безмежності світу. Перед нами «не живий смолоскип», а людина. Коли хочете, – Людина великою літерою» [38, с. 113].

В. Стус, подібно до Т. Шевченка, чітко відрефлексував у слові своє відкриття людини, що «творює сталий світ на збіглій хвилі». Він доводить, що на «торзі життьовім» тільки людина – «і щойно тоді, коли вона є викшталтуваною особистістю, – може піднятися над своїм фізично й соціально зумовленим існуванням, опинившись, відтак, у позачасовому й позапросторовому центрі буття» [13, с. 18]. У ранній статті «Най будем щирі» (1964) В. Стус акцентує етичний імператив письменника (а через нього – й естетичний) як здатність залишатися самим собою навіть в умовах «межичасся». Саме він, на переконання поета, постає запорукою «естетичного освоєння світу – як об'єктивного, так і свого власного» [27, с. 190]. Через те, як зауважує Л. Тарнашинська, «таким потужним є гуманістично-людинознавчий аспект його філософсько-естетичних переконань» [33, с. 77]. Звідси й потужний імпульс етики буття поета, в якій рельєфно прочитується антропологічна колізія художньої свідомості Т. Шевченка, що сформувала його аксіологічну сферу. Як слушно зауважує М. Коцюбинська, поет свідомість власної гідності «проніс крізь усе життя, крізь обставини [...] Тому так дорожив він непохитністю своєї людської позиції і більш за все боявся втратити в собі людину» [10, с. 56]. Міркуючи про згубний вплив солдатчини на внутрішні інтенції, Т. Шевченко в «Щоденнику» нотував, що «отвратительное влияние десятилетнего унижения» не змінило в ньому людської сутності, не дозволило «ужасному опыту куснуться своими железными когтями [...] убеждений [...] младенческих светлых верований» [37, с. 25]. В. Стус у невольничому листі до І. Дзюби в 1975 році писав: «Довічною ганьбою цієї країни буде те, що нас розпинали на хресті не за якусь радикальну громадську позицію, а за саме лиш бажання мати почуття самоповаги, людської і національної гідності» [27, с. 442]. Він «свідомо обрав хресну дорогу і не хотів жодного співчуття навіть від тих, кого глибоко шанував, і хто з ним був у цій дорозі поруч. Тільки на такому шляху, яким сам несеш свій тягар і не перекладаєш його на плечі іншим, не жадаючи за це навіть моральних винагород, може відбутись «восходження» людини до себе самої, до її духовної свободи, бо це шлях саможертвності, самопосягати» [16]. Для естетики обох поетів неприйнятним було поняття «моральна потворність». Домінанту їх естетичного ідеалу визначила моральна краса, в основі якої «лежить виявлення людського в людині» [10, с. 54].

Т. Шевченко та його послідовника В. Стуса еднають ненастанні пошуки сенсу буття, що є іманентною рисою філософської антропології. У центрі їхніх осяянь перебуває феномен людини як основи літературного задуму та головний

постулат філософії творчості. В цьому плані в сучасному літературознавстві гостро (і, скажемо, цілком логічно й справедливо) порушується проблема «*Живий Шевченко*». З багатьох праць постає цілісний образ поета як *живої людини* – не «мужика», не такого собі «співця селянської неволі», врешті-решт не «кобзаря», а найпроникливішого інтелектуала та високої, найвищої для свого часу, культури. «Не є вже Шевченко, – писав Маланюк, – ані селянським співцем, ані навіть, як здавалося Ю. Липі, селянським королем, ані, мовляв, тим «кобзарем». Є він складним виразом нашого всенаціонального творчого духу і є він дотеперішньою вершиною нашої національної і світової культури в якнайширшій значенні цього слова» [12, с. 153].

Зміст та експресію Шевченкових творів зумовила домінантна тема «душі, що «внутр ридає». Це пекельний біль, шматування, розчахнення свого серця не лише власною, а й чужою бідою, убоління за людину, за принижений рід, катування себе його долею» [5, с. 98]. Звідси – теми сирітства, жіночої неволі, суспільної та особистої неволі, що формують відповідні тональності творів. І що важливо – зберегти глибоке почуття людської гідності, органічний протест проти рабства – і суспільного зовнішнього, і духовного, внутрішнього й водночас любов до людини. Згадати б у цьому контексті монолог Перебенді, в якому прочитується настанова самого Т. Шевченка, його прагнення «Людей изведать – и любить, / Незлобным сердцем сожалея / О недостойных их делах...» [35, с. 185]. Ці інтенції явно відчутні не тільки в його поезії. Вони визначають великою мірою й змістові координати мемуаристики. Наведемо кілька із багатьох можливих прикладів. У листі до Варвари Репніної (від 1 січня 1850 р. з Оренбурга) читаємо: «Ничтожны материальные нужды в сравнении с нуждами души...» [37, с. 202]. А в «Щоденнику» (запис 17 квітня 1858 р.) Т. Шевченко нотує слова Старова, виголошені на його честь під час обіду у графині Толстої про те, що він зумів «своїми страданиями поддержать то святое верование, что истинно нравственную природу человека не в силах подавить никакие обстоятельства!..») [37, с. 202].

Обох поетів єднає діалектика особистого й усезагального (національного), що визначила основу художньо-естетичних пошуків кожного з них, ототожнення народної рани із особистою бідою. Доля України хвилює Т. Шевченка більше, ніж власна доля. Високе почуття патріотизму, готовність до самопожертви заради добра народу звучать у вірші «Мені однаково»: «... Та не однаково мені, / Як Україну злії люде / Присплять, лукаві, і в огні / Її, окраденую, збудять... / Ох, не однаково мені» [36, с. 8]. Проекції загальнолюдських інтенцій на національний досвід текстуалізуються й у багатьох віршах В. Стуса. Вони особливо рельєфно прочитуються в його щоденникових записах: «...голови гнути я не збирався, бодай щоб там не було. За мною стояла Україна, мій пригноблений народ, за честь котрого я мушу обставати до загину» [29, с. 380].

Якщо зробити спробу виділити найважливіший змістовий аспект Шевченкового тексту, то найперше впадає у вічі показ трагізму долі людини й народу в антигуманному суспільстві («світі-завірюсі», за В. Стусом), що

подається поетом не лише в соціально-політичному, але й у філософсько-екзистенційному вимірі. Тема усвідомленої офіри засвідчена також життям і творчістю В. Стуса. Подібно до ідеї самопожертви Христа, вона охоплена співчуттям до людини, спрагою милосердя та невимовним болем серця, вірою в тріумф людської гідності й величі народу. Гуманістичний зміст високого ступеня конденсації засвідчують ті твори, в яких ідеться про привласнення поетом «чужого» болю. У «блездатності» (М. Кодак) В. Стуса закладена загальнолюдська культура привласнення «чужого» болю: «Прости мені, любове, цю жагу / до мучених – і сущих, і полеглих, / до бідних, кривджених, до жебраків...» [23, с. 37].

У художньому просторі лірики В. Стуса пульсує дух шевченківського людинолюбства – як невтихаюче «бажання добра», як потреба світла, що здатне здолати темряву «збожеволілого світу» [17]. Звідси – важливе для його світогляду й етики буття осмислення трагічного вибору, офіри («здумана мука жертовна»), усвідомлення приреченості «штовхання сізифового каменя». В самоокресленні поета цей символічно-міфологічний образ проявляється крізь «протоки» душі. За його ж словами, це – «правда і добро, краса і щедрість, і любов». Навіть в умовах каземату, під час слідства й суду («межисвіти» і «межичасся») він прорікає християнське: «Вознось мене, мій Боже, чи карай, / та тільки знай, що син я в тебе – добрий...» [23, с. 109].

Добро ставить понад усіма людськими цінностями й Т. Шевченко: «Добре жить / Тому, чия душа і дума / Добро навчилася любити! [36, с. 165]. За словами І. Дзюби, «це ніби поетична версія Кантового поняття добра як «найвищого блага» (що є розвитком ідеї добра у Платона) [...] Для Шевченка характерна не лише постійна зосередженість на оцьому розрізненні добра і зла, а й особлива суб'єктивність цієї зосередженості. Він чинить напружений іспит самому собі, а не лише світові (хоч і світові, але не минаючи себе» [6, с. 699]: «Один у другого питаєм: / Нащо нас мати привела? / Чи для добра? чи то для зла...?» [36, с. 44].

Творчість В. Стуса, як, власне, й саме його життя, також potwierджує загальногуманістичні цінності християнства, окреслені в Євангелії від Матвія такими словами: «Шукайте ж найперше Царства Божого й Правди його» [1, с. 1074]. Поет «бореться не лише за Україну і «безпаспортний і закріпачений, сліпий, колгоспний» свій народ. Він виступає проти Зла за Добро всього світу. Мистецька пристрасність Стуса чи, іншими словами, абсолютна радикальність його почувальності, не залишає жодних ілюзій» [7, с. 155]: «Немає Господа на цій землі: / не стерпів Бог – серед очей тікає, / аби не бачити нелюдських кривд, / диявольських тортур і окрутенств...» [24, с. 109].

Цей текст В. Стуса, як і вірші Т. Шевченка, potwierджують думку Фіхте про те, що «добро завжди слабше» (И. Фіхте). Воднораз кожен із поетів вірить у минущість зла і невмирущість добра, про свідчать, скажімо, хрестоматійні рядки «Псалмів Давидових» Шевченка: «Діла добрих обновляться, / Діла злих загинуть» [35, с. 295]. В. Стуса також упродовж усього життя особливо мучило те, що «немає добра. / Немає на всьому світі...». Уперто долаючи опір

середовища, глибоко переживаючи онтологічну ворожість світу, він застерігав себе й інших від озлоблення. Дмитро Стус згадує останні слова батька, конвойованого з рідної оселі під час другого арешту (травень, 1980 рік): «Не май зла, сину. Ні на них, ні, тим більше, на світ. Я знаю, це важко, але спробуй не озлобитися. Світ добрий, але кожній людині випадає своя путь... часами трудна... інколи навіть дуже... На ній трапляються і кров, і біда, і зрада... Але як тільки ти дозволиш собі зненавидіти увесь світ, твої очі перетворяться на щілинки ненависті, крізь які ти завжди бачитимеш лише її. Отож, завжди намагайся любити, хоча не завжди це й виходить...» [30, с. 2]. У біблійних пророцтвах В. Стуса віра в перемогу добра зазвучала з потужною емоційно-експресивною силою шевченківського засягу: «Даждь нам, Боже, днесь! Не треба завтра – / даждь нам днесь, мій Боже! Даждь нам днесь!...» [22, с. 139]. Тут, безумовно, відлунує віталізація Кобзаревих інтенцій, його впевненість у тому, що «...буде син, і буде мати, / І будуть люде на землі» [36, с. 254].

В одному з усних виступів В. Стус говорив: «Мені здається важливішим гуманістичний смисл поета. Здатність поета налюднювати нас» [20, с. 123]. Він не був ані політиком, ані вождем нації. Тому його слова – не декларації, а біль за «цвинтар душ на білім цвинтарі народу». Опинившись «за межею, за ріллею», втративши «прикорні свої», ще гостріше відчув катастрофічно небезпечну ситуацію обездуховлення світу (світ – «цвинтар душ»). Його серце «полум'яніло серед кількастолітньої мерзлоти омертвілих душ («душ спресованих мерзлота вічна»), безликого, почерствілого люду» [18]: «Свіча горить. Горить свіча – / А спробуй, відшукай людину / на всю велику Україну...» [25, с. 83]. Ці та інші рядки переконливо свідчать, що лірика поета-в'язня стала «титанічним актом вивільнення душі» (В. Моренець) з-під влади темних, руйнівних сил зла.

В. Стус суголосний із Т. Шевченком у тому, що в інших суспільно-історичних умовах був одним із небагатьох людей, котрі «будили людські почуття та гидоту до насильства чоловіка над чоловіком в одну з найтяжчих епох нашої історії» [4, с. 155]. Проте поета, як і його великого попередника, за будь-яких умов, навіть «життєсмерті», не полишала одна з базових засад християнського гуманізму – милосердя. Біблейська ідея прощення ворогів (напр., Євангеліє (від Луки, гл. 6: 27; 28): «Любіть своїх ворогів, добро робіть тим, хто ненавидить вас [...] Благословляйте тих, хто вас проклинає, і моліться за тих, хто кривду вам чинить» [1, с. 1146]) тематично окреслює чималу кількість поезій В. Стуса: «Прощаю вас, лихі кати мої, прощаю вас...» [25, с. 93]. У плані типології тут буквально напрошуються рядки Шевченкового «Щоденника» (запис 13 червня 1857 р.): «... забудем и простим темних мучителей наших, как простил милосердый человеколюбец своїх жестоких распинателей. Обратися к светлому...» [37, с. 11].

Свого часу О. Кониський у статті «про вивчення особи Шевченка» писав: «Мені уявляється особа поета вище його творчості. «Кобзар», без сумніву, має велике виховне значення, але особа його автора і в тому, і в іншому відношенні вище» [10, с. 56]. Дослідник мав рацію, підносячи постать Т. Шевченка як

фактор історико-літературний, естетичний, психологічний (аналогічне можна сказати й про В. Стуса). Проте її ніяк не можна протиставляти поетичній творчості. Перед нами класичний взірць єдності життя й творчості («життєтворчості» / «смертєіснування»), ідейних прагнень і моральних принципів, синтез «внутрішньої» і «зовнішньої» людини. Йдеться про етику буття, узгодженість власного життя поета зі сповідуваними ідеалами, і, зрештою, «про ту ціну, якою оплачено досягнуту чи недосягнуту узгодженість» [21, с. 263]. А. Шум з цього приводу писала: «Поет має свою філософію і філософію поезії. Ці дві його філософії ідуть в парі. Поет визнає лиш тих поетів, життя яких віддзеркалює їхню поезію і навпаки. Бути поетом – це велика відповідальність [...] З моментом, як в житті поет відрікається своїх ідеалів, він перестає бути поетом. Великі ті, що витримують до кінця: Шевченко, Стус» [19, с. 9]. Гуманістичні пріоритети особистості, котра перебуває у межовій ситуації «вертикальної труни», наче в оптичному фокусі, сугеруються у типологічно близьких рядках Т. Шевченка («...жити, серцем жити / І людей любити» [35, с. 303]) та В. Стуса («...жив-любив і не набрався скверни, / ненависті, прокльону, каяття» [24, с. 50]), що їх можна безапеляційно вважати базовими для етики й естетики кожного з цих вершинних творчих феноменів. Очевидно, що в обох випадках «гуманістичне чуття, чуття людяності, доброствердження і любові є тим субстратом, тією духовною якістю, яка безпосередньо трансформується в Красу, тобто в естетичну енергію» [8, с. 193]. В одному з листів до сина В. Стус писав: «Ідеал є один – добра і справедливості, чесності і любові [...] Ще додаю – ідеал Краси» [28, с. 446].

В умовах дегуманізації людини і втрати правдивих морально-етичних пріоритетів у суспільстві, в якому в різні часи довелось жити Т. Шевченкові та В. Стусові, в подібній ситуації «сфальсифікованих, дискредитованих ідеалів страдництво за загублену душу, за обдурених і побитих життям несло катарсисне, очищальне відчуття» [5, с. 104]. В кожному випадку це було «утвердження нової якості гуманізму», намагання протиставити «горезвісній «теорії гвинтиків» самоцінність людського «Я» [15, с. 56]. І для Т. Шевченка, й для В. Стуса «Людяність» – «Гуманізм» – «Добро» – «Любов» є категоріями, зближеними аж до взаємозамінювання» [8, с. 192]. І саме гуманістичний потенціал сформував художню енергетику поезії обох митців, забезпечивши їм життя у «вічному часі» (М. Бахтін).

Список використаних джерел

1. Біблія, або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської та грецької на українську дослівно наново перекладена. – К.: Українське біблійне товариство, 2002. – 1375 с.
2. Ван Гог В. Письма. – М.: Просвещение, 1968. – 503 с.
3. Вульф К. В. В. Антропология: История, культура, философия. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2008. – 280 с.
4. Генік-Березовська З. Шевченко і Драгоманов // Генік-Березовська З. Грані культур.

- Бароко. Романтизм. Модернізм. – К.: Гелікон, 2000. – С. 150-168.
5. Задорожна С. В. Тема душі, що «внутр ридає», у творчості Тараса Шевченка і Григора Тютюнника // «Прийшов, щоб не розлучатися...»: На пошану 70-річчя Григора Тютюнника: науковий збірник. – К.: Твім інтер, 2005. – С. 97-104.
 6. Історія української літератури: У 12 т. – К.: Наукова думка, 2014. – Т. 4: Тарас Шевченко / І. М. Дзюба. – 782 с.
 7. Квіт С. М. Між етикою і пристрасстю // Квіт С. М. Основи герменевтики: навчальний посібник. – К.: Академія, 2003. – С. 148-155.
 8. Клочек Г. Д. Шевченкове Слово: спроби наближення. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 416 с.
 9. Костенко Л. В. Вибране. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.
 10. Коцюбинська М. Х. Мої обрії: В 2 т. – К.: Дух і літера, 2004. – Т. 1. – 336 с.
 11. Коцюбинська М. Х. Мої обрії: В 2 т. – К.: Дух і літера, 2004. – Т. 2. – 386 с.
 12. Маланюк Є. Ф. Книга спостережень: Статті про літературу. – К.: Дніпро, 1997. – 430 с.
 13. Москалець К. Василь Стус: незавершений проект // Стус В. Зібрання творів: У 12 т. – К.: Київська Русь, Факт, 2007. – Т. 1. – С. 5-38.
 14. Нич Р. Антропология літератури. Культурна теорія літератури. Поетика досвіду. – Львів: Центр гуманітарних досліджень; К.: Смолоскип, 2007. – 64 с.
 15. Панченко В. Є. Самотність на верхів'ях: Поезія Ліни Костенко в часи «відлиги» і «заморозків» // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 54-59.
 16. Салига Т. Ю. Молитвослов від Василя Стуса: роздуми в ювілейний рік поета // Літературна Україна. – 2008. – 29 травня.
 17. Салига Т. Ю. Молитвослов від Василя Стуса: роздуми в ювілейний рік поета // Літературна Україна. – 2008. – 5 червня.
 18. Салига Т. Ю. Молитвослов від Василя Стуса: роздуми в ювілейний рік поета // Літературна Україна. – 2008. – 12 червня.
 19. Сапеляк С. Є. Без шаблі і Вітчизни. – Торонто: Вид. Дослідного ін-ту «Україніка», 1989. – 128 с.
 20. Сверстюк Є. О. Віднайдена імпровізація Василя Стуса // Київ. – 1991. – № 10. – С. 121-123.
 21. Соловей Е. С. Українська філософська лірика: Навчальний посібник із спецкурсу. – К.: Юніверс, 1998. – 341 с.
 22. Стус В. С. Вибрані твори / Упор. Д. Стус. – К.: Смолоскип, 2012. – 872 с.
 23. Стус В. С. Зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Д. Стус (голова) та ін. – К.: Факт, 2008. – Т. 3: Час творчості / Dichtenszeit. – 752 с.
 24. Стус В. С. Зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: Д. Стус (голова) та ін. – К.: Факт, 2008. – Т. 5: Палімпсести (Найповніший незавершений корпус). – 768 с.
 25. Стус В. С. Твори: У 6 т., 9 кн. – Львів: Просвіта, 1999. – Т. 3. – Кн. 2. – 496 с.
 26. Стус В. С. Твори: У 6 т., 9 кн. – Львів: Просвіта, 1994. – Т. 1. – Кн. 1. – 431 с.
 27. Стус В. С. Твори: У 6 т., 9 кн. – Львів: Просвіта, 1994. – Т. 4. – 544 с.
 28. Стус В. С. Твори: У 6 т., 9 кн. – Львів: Просвіта, 1997. – Т. 6 (додатковий). – Кн. 1. – 495 с.
 29. Стус В. С. Таборовий зошит: Вибрані твори / Упор. Д. Стус. – К.: Факт. – 452 с.
 30. Стус Д. В. Василь Стус // Усе для школи. – К.; Львів, 2001. – 62 с.
 31. Стус Д. В. Василь Стус: життя як творчість. – К.: Факт, 2005. – 368 с.
 32. Тарнашинська Л. Б. Літературознавча антропология: Новий методологічний проект у дзеркалі філософських аналогій // Слово і Час. – 2009. – № 5. – С. 48-61.
 33. Тарнашинська Л. Б. Презумпція доцільності: Абрис сучасної літературознавчої концептології. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 534 с.
 34. Чижевський Д. І. Нариси з історії філософії на Україні. – Нью-Йорк, 1991. – 175 с.

35. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 1. – 351с.
36. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1984. – Т. 2. – 301 с.
37. Шевченко Т. Г. Твори: В 5 т. – К.: Дніпро, 1985. – Т. 5. – 525 с.
38. Шерех Ю. В. Пороги і запоріжжя: Література. Мистецтво. Ідеології: У 3 т. – Харків: Фоліо, 1998. – Т. 2. – 367 с.

Л. В. Рева-Лєвшакова

Т. ШЕВЧЕНКО І НЕОРЕАЛІСТИ

Століття минають і з кожним своїм кроком змінюють дійсність у культурно-історичному розмаїтті світу. З часом новий крок стає вже минулим і перетворюється на фундамент традицій, відштовхуючись від яких з'являється знов дещо нове й невідоме для того, щоб перетворити через деякий часовий відтинок у зрозуміле, відоме і минуле. Цими невидимими кроками-ланцюжками наповнений безмежний великий світ із безліччю мікросвітів для того, щоб жити, рухатись, перетворюватись і змінюватись. Так, у літературному процесі можна віднайти безліч традицій із попередніх часів і помітити перспективи відкриттів наступного часу. Такий взаємозв'язок цілком логічний за філософськими вимірами. У літературознавстві ж він становить цікавий матеріал для досліджень. Ланцюги художніх традицій існують між століттями, національними культурами, творчими угрупованнями та окремими постатями. Наша українська культура подарувала світу чимало талантів. Однак постать Т. Шевченка посідає особливе місце національного поета, життя і художній спадок якого стали емблемою українського народу у світовому духовному просторі.

Про вплив Т. Шевченка на його сучасників, співвітчизників та митців інших культур писали ще за часів поета. Різні дослідження з'являлися протягом зміни епох. Ми дізнавалися про Т. Шевченка-поета, митця, письменника, Т. Шевченка-демократа й гуманіста, Т. Шевченка-учня й учителя, товариша, нареченого, сина, навіть іміджмейкера. На часі й нова тема про Т. Шевченка і неореалістів, стильова домінанта яких уже більш-менш окреслена останніми роками.

Серед численного кола українських неореалістів, на неореалістичний доробок яких вказував В. Фащенко [8], та російських неореалістів особливу увагу привертають такі постаті першорядної величини: В. Винниченко, І. Бунін, М. Горький. І хоча їхні стосунки не безхмарні, однак прикрі непорозуміння не заважали цим авторам цінувати творчу вартість один одного й однаково поважати, дивуватись і зачаровуватись талантом поетичного і художнього мистецтва Т. Шевченка.

Химерно поєднані життєві шляхи І. Буніна та М. Горького з долею українського поета. Його перебування у Петербурзі, де вирішувалося питання вільного майбутнього, до якого були причетні відомі й маловідомі люди, увійшло в історію шевченківського визволення, а потімки причетних до цієї історії у майбутньому випадково потрапили до кола особистих стосунків чи